

ВІДГУК

офіційного опонента - доктора педагогічних наук, професора,
завідувача кафедри педагогіки, дошкільної та
початкової освіти Кременецької обласної гуманітарно-
педагогічної академії ім. Тараса Шевченка

Бенери Валентини Єфремівни

на дисертацію **Швець Тетяни Едуардівни**

**«Теорія і практика тьюторського забезпечення розвитку соціально-
особистісних компетентностей учнів старших класів»**

на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. В умовах глобальних світових змін системи, що забезпечують соціалізацію дитини, зокрема, система освіти, не встигають пристосуватися не лише до зростання обсягів інформації, змін її структури та функцій, а передусім до політичних, соціальних та економічних трансформацій. Опертя на колись стабільні орієнтири передавання та засвоєння знань не залишають підростаючому поколінню жодних шансів на успішність в постійно змінюваному світі. Сьогодні ми говоримо не про пасивну позицію адаптування учня у світовому просторі, а про активну як творця свого майбутнього. Звідси проблема створення та утримання особистісного вектору розвитку учнів, їх самовизначення з метою актуалізації суб'єктного потенціалу загалом.

Входження України в європейський освітній простір, орієнтує освітній процес на гуманістичні цінності, розвиток особистісного потенціалу учнів та компетентнісний підхід. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020) визначає її мету в орієнтуванні на всебічний розвиток, виховання і соціалізацію особистості, здатної до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, реалізації прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готової до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності. Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Спроби відповісти на ці питання містяться також у Концепції нової української школи: допомогти учню побачити та зрозуміти свої індивідуальні особливості та навчити їх використовувати в будь-якій свої діяльності. Розуміння самого себе, самоефективність та самооцінка впливають на цілі, на які орієнтуються учні, а підтримка в цьому процесі має зміцнювати їх потенціал як людини і члена суспільства. Розв'язання цих завдань можливе за умов індивідуалізації освіти, зокрема, засобами тьюторингу.

Відповідно, дисертаційне дослідження є актуальним у своєму спрямуванні на зміцнення потенціалу індивідуалізації у закладах загальної середньої освіти, забезпечення конкурентоспроможності випускників старшої школи та ефективності професійної діяльності вчителів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (2018-2024 рр.), відображає наукові дослідження у межах зведеного плану науково-дослідних робіт сфери освіти, науки та інноватики «Інституціоналізація молодіжної роботи в умовах трансформації українського суспільства» (ДР 0122U000613, 2022-2024 рр.) Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та Програми Всеукраїнського експерименту «Тьюторський супровід розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів» (2021-2026 рр.) у закладах загальної середньої освіти Черкаської, Львівської, Тернопільської обл. та м. Києва (Наказ МОН України від 20.09.2021 р. № 1000; Наказ МОН України «Про розширення бази проведення експерименту» від 12.10.2023 р. № 1238).

Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 3 від 09 березня 2023 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі.

Аналіз дисертаційного дослідження та ретельне вивчення публікацій Швець Т. Е. дають підстави для висновку щодо наукової обґрунтованості й достовірності отриманих результатів. Також, цей аналіз дозволяє стверджувати, що дисертантка належним чином володіє теоретичними аспектами вирішення наукового завдання та використовує комплекс методів дослідження, зокрема, теоретичних, емпіричних та експериментальних, які доповнені методами математичної обробки експериментальних даних, що забезпечило вірогідність отриманих результатів.

До вагомих результатів дисертантки належить ґрунтовне вивчення та класифікація джерельної бази дослідження, що дозволило виокремити три групи базових напрямів методологічного підґрунтя дослідження тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів закладів загальної середньої освіти: 1) світовий досвід упровадження тьюторингу; 2) підготовка вчителів до тьюторської діяльності у закладах загальної середньої та вищої освіти; 3) формування й розвиток соціальних і особистісних компетентностей учнів.

Вартий уваги аналіз зарубіжних видів тьюторингу, виокремлення в них спільного та відмінного, визначення актуальності тьюторської технології для українських шкіл, систематизація українського практичного досвіду упровадження тьюторингу закладах загальної середньої освіти та обґрунтування переважання в українських школах комплексного тьюторингу – розвивально-виховного з елементами академічного.

Позитивно оцінюємо визначення функцій тьютора та їх взаємозв'язок із тьюторськими компетентностями, які в авторському трактуванні представлено як цілісну характеристику педагога, що включає сукупність поглиблених, систематичних, міждисциплінарних знань з освітніх, педагогічних наук, психології та філософії; спеціальних здібностей, навичок та вмінь; особистісних якостей; ціннісних орієнтацій; власної професійної позиції та спроможності реалізовувати тьюторську діяльність відповідно до вікових, індивідуальних

особливостей учнів, сформованих цінностей та життєвих орієнтирів, на основі партнерських суб'єкт-суб'єктних відносин «тьютор-тьюторант».

Значення для науки і практики одержаних автором результатів полягає у створенні й упровадженні у закладах загальної середньої освіти системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів на основі розробленої кластерно-інтегративної моделі.

В освітньому процесі закладів загальної середньої освіти використовуються розроблені особисто здобувачкою: Положення про індивідуальний тьюторинг у закладі загальної середньої освіти; два авторських навчальних посібники (Тьюторинг. Практики впровадження. Київ, 2017; Тьюторинг: теорія та практики. Київ, 2021); елективний освітній курс для учнів старших класів «Дебати в школі» (17 год.); портфоліо особистісного розвитку учня; «Робочий зошит тьютора»; діагностувальний інструментарій визначення рівня розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів (комунікативна компетентність, критичне та креативне мислення, готовність до самовизначення), авторські методики моніторингу діяльності тьютора (лист самооцінювання тьютора, план роботи тьютора), тьюторський інструментарій діагностики у малій групі; програми підвищення кваліфікації вчителів-тьюторів: «Тьюторинг у школі» (48 год.), «Основи тьюторингу» (16 год.), «Вчитель з тьюторськими компетентностями» (16 год.); алгоритмізована схема системного упровадження тьюторингу в закладах загальної середньої освіти; методичні рекомендації для широкого впровадження моделі системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів.

Узагальнено, систематизовано та підготовлено до впровадження тьюторингу в закладах загальної середньої освіти (онлайн, змішане навчання, підготовка вчителів до тьюторської діяльності): досвід зарубіжного тьюторингу (Велика Британія, Франція, Польща, Німеччина, США); результати дослідницького проекту «Тьюторинг у школах Польщі» (Грант мобільності House of Europe), 2020; методичні тьюторинг-розробки; методичний конструкт українського досвіду тьюторингу в закладах загальної середньої освіти України.

Практичним упровадженням результатів дослідження стала фахова участь автора в організації і проведенні: Міжнародних Конгресів тьюторингу із запрошенням провідних фахівців-тьюторів з України, Польщі, Канади, Ізраїлю, Естонії (2017-2024 рр.); широкого формату підготовки вчителів із тьюторськими компетентностями в межах реалізації проекту ГО «Навчай для України» з подолання освітніх втрат через масштабні воєнні дії на території України та проведення дослідження щодо позитивного впливу тьюторських технологій на психоемоційний стан та академічні досягнення учнів.

Основні положення та результати дослідження впроваджено: в освітній процес Приватної школи «Афіни» м. Києва (довідка від 12.03.2024 р. № 48); Приватного навчально-виховного комплексу «Садок-школа-ліцей «ЕКОЛЕНД», м. Львів (довідка від 21.03.2024 р. № 24.1); приватного закладу «Український аграрний ліцей», м. Умань Черкаської обл. (довідка від 19.03.2024 р. № 64); ліцею № 21 - спеціалізованої мистецької школи імені Ігоря Герети Тернопільської міської ради Тернопільської обл. (довідка від 14.03.2024 р. № 02/12-18);

загальноосвітньої школи I-III ступенів № 28 Тернопільської міської ради Тернопільської обл. (довідка від 04.03.2024 р. № 22); у програми підвищення тьюторської кваліфікації вчителів: ГО «Навчай для України», м. Київ (довідка від 11.03.2024 р. № 11/03-05); БО «БФ «Стріт Чайлд Україна», м. Лондон (довідка від 15 березня 2024 р.), ГО «Освіторія», м. Київ (довідка від 08.04.2024 р. № 08/04-01), Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (довідка від 07.03.2024 р. № 242/2), Університету менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук України (довідка від № 01-02/105 від 19.03.2024 р.).

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота є логічним, структурованим, цілком завершеним дослідженням з актуальної проблематики тьюторського освітнього супроводу в умовах особистісно орієнтованого освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. Рукопис дисертації представлено вступом, шістьма розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел, змістовними додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Зміст кожного розділу відповідає визначеній меті та завданням дослідження.

Авторкою здійснено: класифікаційний, критичний контент-аналіз наукових джерел, дотичних проблеми тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей; узагальнення авторських підходів до розуміння і формулювання стартових понять дослідження («тьютор», «тьюторинг», «тьюторське забезпечення» та ін.); філософсько-методологічний аналіз генези та еволюції тьюторингу як педагогічної технології в системі середньої освіти; розкриття методологічних підходів до розв'язання проблеми тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей.

Досліджено ретрозміну значення поняття тьюторинг. Виявлено етапи його становлення в системі середньої освіти, розкрито генезу і еволюцію тьюторської освітньої технології глобального історичного періоду - XII – першої чверті XXI ст. У контексті тьюторингу обґрунтовано методологічні підходи (гуманістичний, аксіологічний, системний, синергетичний, компетентнісний, діалогічний, особистісно зорієнтований, діяльнісний, соціокультурний, інтегративний, кластерний) та наукові принципи сутнісного визначення тьюторської технології (об'єктивності, всебічності, сутнісного аналізу, єдності історичного й логічного, системності, цілісності, детермінізму, активної діяльності особистості). Відповідно здійснено авторське трактування та уточнено категоріально-понятійний апарат дослідження, а саме тезаурус понять: «індивідуалізація», «персоналізація», «тьютор», «тьюторинг», «тьюторська діяльність», «тьюторський супровід», «тьюторська підтримка», «індивідуальна освітня траєкторія», «індивідуальна освітня програма», «індивідуальний освітній маршрут».

Теоретико-пракселогічний аналіз видів тьюторингу у країнах Європи (Велика Британія, Німеччина, Франція, Польща) та США, узагальнення українського досвіду впровадження тьюторства у закладах загальної середньої освіти дозволив стверджувати широке упровадження тьюторину в системі середньої освіти зарубіжжя, його гармонізацію із запитами суспільства, розвиток як

пріоритетного напрямку модернізації освіти завдяки індивідуалізації та персоналізації навчання. Контекстно дослідницею розкрито сутність класичного (на прикладі коледжів Оксфорду і Кембриджу) виду тьюторингу, який є основою для наслідування, можливої модифікації і адаптації в закладах освіти інших країн. Визначено роль і функції тьютора у класичному тьюторингу, а також їх трансформування в дистанційному (онлайн) та змішаному навчанні.

На основі контент-аналізу документів Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу обґрунтовано значення набуття особистісних, соціальних та навчальних компетентностей, що базуються на знаннях і навичках, спрямованих на розвиток особистісного потенціалу, соціальну інтеграцію та громадянську компетентність, компетентності культурної обізнаності та самовираження. Дослідження українського досвіду упровадження тьюторингу у закладах загальної середньої освіти на тлі компаративних даних та із залученням звітної бази всеукраїнських експериментів дисертанткою стверджується, що в українських закладах загальної середньої освіти переважає комплексний тьюторинг – переважно розвивально-виховний.

Відповідно проаналізовано зміст освітньо-нормативної бази України у проєкції розвитку компетентностей учнів. Уточнено підходи до трактування змісту понять «соціальні компетентності» й «особистісні компетентності» та доведено важливість їхнього сприйняття у взаємозалежності та спів дії. Це дозволило автору ввести інтегроване поняття соціально-особистісної компетентності як структурної сукупності розвитку низки компетенцій: комунікативної, вміння співпрацювати, критичного, креативного мислення, а також інтегральної характеристики особистості – готовності до самовизначення. Здійснено науково-теоретичну характеристику кожного зі складників. Визначено психолого-педагогічні компетентності вчителя в контексті тьюторської діяльності та функції тьютора, що сприяють розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів. Доведено потенціальні можливості тьюторингу в розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів (ресурсний, процесуальний, результативний рівні).

Як головні акцентні результати обґрунтовано: 1) систему тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів; 2) визначено організаційно-педагогічні умови її реалізації; 3) розроблено кластерно-інтегративну модель упровадження системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів. Систему тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів потрактовано як структурну цілісність циклічно взаємопов'язаних дієвих компонентів зі збереженням власних сутнісних характеристик, інтеграція яких забезпечує розвиток соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів закладів загальної середньої освіти. Організаційно-педагогічними умовами визначено: формування варіативного відкритого тьюторського освітнього середовища; рівневе зростання суб'єкт-суб'єктних відносин «тьютор (учитель) – тьюторант (учень)»; створення і вдосконалення внутрішньошкільної системи професійного розвитку педагогів як тьюторів; фреймворк управління реалізацією системи тьюторського забезпечення

розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів. Розроблено і представлено управлінську складову кластерно-інтегративної моделі системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів через упровадження матрично-рівневого управління. Доведено, що матрично-рівневе управління гармонізує тьюторський процес шляхом створення групи співробітників із різних функціональних підрозділів.

Обґрунтовано науково-технологічні підходи до трансформування системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів. Передбачено, що трансформації стосуватимуться змісту, форм та видів тьюторингу; організації та управління тьюторського процесу; інноваційних технологій, що забезпечують розвиток соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів; формування нових ціннісних відносин між суб'єктами тьюторського процесу.

На основі теоретично обґрунтованих інновацій розроблено алгоритмізований механізм експериментальної перевірки ефективності системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів. Визначено мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний та особистісно-рефлексивний критерії оцінювання соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів та виділено рівні їх сформованості: низький (репродуктивно-адаптивний), середній (конструктивно-активний), оптимальний (максимально врівноважений). Емпіричним шляхом дисертанткою виведено рівень готовності вчителів до впровадження тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів, досліджено ступінь їх обізнаності щодо застосування тьюторингу в розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів, з'ясовано наявність досвіду тьюторської діяльності. Розроблено алгоритм експериментальної перевірки та упровадження системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів, який визначено як комплексний організаційний механізм (статичний і динамічний складники).

Як наслідок, розкрито процес проведення та оцінювання результатів педагогічного експерименту, в ході якого доведено ефективність системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів та надані методичні рекомендації для її моделювання і широкого впровадження у закладах загальної середньої освіти. Контрольне діагностування рівнів сформованості соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів підтвердило, що упровадження авторської кластерно-інтегративної моделі системи тьюторського забезпечення в освітній процес закладів загальної середньої освіти значною мірою сприяє розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів. Отримані результати дозволили сформулювати методичні рекомендації для персонального тьюторського моделювання та широкого впровадження системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів у закладах загальної середньої освіти.

Отримані результати підтверджують наукову новизну і практичне значення дослідження.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Швець Тетяни Едуардівни, маю деякі зауваження та побажання:

1. На нашу думку, більш глибокої характеристики потребують логічні зв'язки-залежності між виокремленими дослідницею блоками системи тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів, оскільки у підрозділі 4.1 їх обґрунтовано як змістову і функціональну єдність дієвих компонентів за збереження власних сутнісних характеристик.

2. Уважаємо за необхідне звернути увагу на необхідність встановлення чіткішої відповідності кожного критерію оцінювання соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів складникам соціально-особистісних компетентностей (підрозділ 5.1).

3. З нашої точки зору, в підрозділі 6.2 варто було б продемонструвати, як організаційно-педагогічні умови реалізації кластерно-інтегративної моделі впливають на трансформування тьюторських методик розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів.

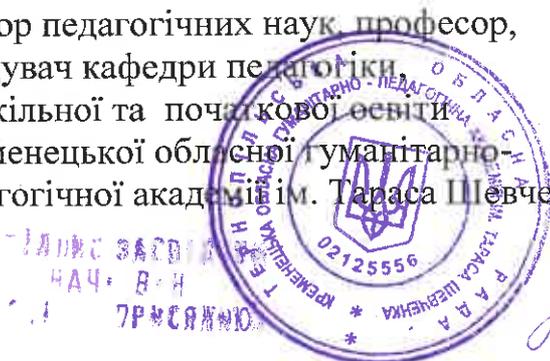
4. За нашим баченням, у додатках варто було б розмістити анкету, на основі якої проводилося інтерв'ювання батьків, що сприяло б розширенню емпіричної частини роботи..

Водночас усе висловлене не знижує наукової і практичної цінності проведеного Швець Т. Е. науково-педагогічного дослідження та не впливає на високу оцінку дисертації. Робота містить вагомі теоретичні та практичні доробки, має прикладне значення для розвитку педагогічної теорії та освітньої практики.

Загальні висновки і оцінка дисертації. Дисертаційна робота Т. Е. Швець «Теорія і практика тьюторського забезпечення розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів» є актуальним, завершеним, цілісним науковим дослідженням, яке має значну наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Здобувачкою отримано нові науково обґрунтовані результати, що дали можливість розкрити методологію, теоретичні й прикладні проблеми розвитку соціально-особистісних компетентностей учнів старших класів засобами тьюторингу, передусім - систему тьюторського забезпечення та кластерно-інтегративну модель її упровадження, розробити поетапні методичні рекомендації широкого застосування в ЗЗСО України. Представлена праця відповідає Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1197. Вважаємо, що Т. Е. Швець заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки,
дошкільної та початкової освіти
Кременецької обласної гуманітарно-
педагогічної академії ім. Тараса Шевченка

Валентина БЕНЕРА